

УДК 330. 4(5-12)

Черняга Л. П.,*кандидат економічних наук, асистент кафедри міжнародних економічних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

У статті проаналізовано основні етапи економічного розвитку країн Південно-Східної Азії. Особлива увага приділена ролі державного регулювання при реалізації експортної політики, залучення капіталу та формування національних компаній. Враховуючи особливості зовнішньоекономічної діяльності країн Південно-Східної Азії, в статті висвітлено вплив інтеграційного об'єднання АСЕАН на їх економічний розвиток.

Ключові слова: країни Південно-Східної Азії, експортно-орієнтована політика, імпортозаміщуюча політика, НІК, АСЕАН, АТЕС.

В статье проанализированы основные этапы экономического развития стран Юго-Восточной Азии. Особое внимание уделено роли государственного регулирования при реализации экспортной политики, стимулировании внешних капиталовложений и формировании национальных компаний. А также, учитывая особенность внешнеэкономической деятельности стран Юго-Восточной Азии, показано влияние интеграционного объединения АСЕАН на их экономическое развитие.

Ключевые слова: страны Юго-Восточной Азии, экспортно-ориентированная политика, политика замещения импорта, НИС, АСЕАН, АТЕС.

In the article it is analyzed the main stages of economical development of the Eastern and Southern Asia. The big attention is paid to influence of state regulation to the export-orientation policy, increasing foreign capital and forming of the national companies. Taking into account specialties of international economic activities of Eastern and Southern Asia it is described influence of ASEAN activity to their national economic development.

Key words: South-East Asian countries, export-orientation policy, import-substitution policy, NIC, ASEAN, APEC.

Постановка проблеми. Економічний вплив розвитку країн Азійсько-Тихоокеанського регіону з 1980-х років невпинно зростає на систему міжнародних економічних відносин. Особливого значення набувають позитивні закономірності економічного розвитку країн цього регіону. Протягом останніх десятиліть, незважаючи на кон'юнктурні коливання у світовій економічній системі, спостерігається значний економічний розвиток та покращення добробуту населення у більшості країн Азійсько-Тихоокеанського

регіону. Також варто відмітити, що центр інноваційного прогресу у світовому господарстві поступово переміщається до країн зазначеного регіону.

Важливим є виділення спільних рис, що характеризують розвиток перехідних економік та країн, що розвиваються у Південно-Східній Азії. Основними чинниками ефективного економічного розвитку країн цього регіону стало поєднання розвитку ринкових механізмів та активного державного регулювання в усіх сферах економіки. Важливим є перехід від капітало- та трудомісткого до наукомісткого промислового виробництва, а також державне сприяння притоку іноземного капіталу через створення спеціальних зон експортного виробництва із сприятливим податковим режимом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значне економічне зростання країн Південно-Східної Азії протягом останніх десятиліть спонукає до вивчення чинників впливу на їх розвиток. Інноваційний досвід цих країн може бути корисним для сприяння економічного розвитку України.

Економічний розвиток країн Азії досліджують такі науковці, як Л. О. Бакаєв, Є. Є. Камінський в Україні та М. А. Потапов, А. І. Салицький, А. В. Шахматов за кордоном. У своїх працях вони висвітлили проблемні питання економічного розвитку окремих країн, проте вони не пропонують використання досвіду реформування промисловості для України та імplementування стратегії інноваційного розвитку. Особливої уваги варто приділити інституціональному механізму регулювання їх національних економік та впровадженню стратегії економічного розвитку.

Мета і завдання дослідження. У статті поставлено за мету висвітлити основні характеристики економічного розвитку країн Південно-Східної Азії, його особливості та показати роль державної економічної політики. А також, на основі поданого матеріалу, запропонувати необхідні заходи для ефективного регулювання національної економіки України.

Виклад основного матеріалу. До регіону країн Південно-Східної Азії належать Таїланд, Малайзія, Бруней, Індонезія, Сінгапур, Філіппіни, Лаос, Камбоджа, В'єтнам. Економічний розвиток цих країн неоднорідний, проте є певні спільні тенденції соціально-економічного розвитку. Відмінність розвитку пов'язана з напрямом обраного шляху. Формування теперішньої економічної системи розпочалося в 1950-ті роки після падіння колоніального правління. Країни Азії стали перед вибором обрання соціалістичного або ринково-орієнтованого напрямку.

В'єтнам, Лаос та Камбоджа обрали соціалістичний шлях розвитку. Ці країни до 1990-х років характеризувалися переважаючим аграрним виробництвом, відсутністю обробної промисловості, традиційною структурою виробництва та широким використанням натуральних форм господарства.

На відміну від цих країн Таїланд, Малайзія, Індонезія, Сінгапур, Філіппіни, Бруней обрали ринковий шлях розвитку та досягли суттєвих економічних результатів. Протистояння розвитку комуністичного руху, що фінансувався з Пекіну та Москви, стало можливим лише завдяки підтрим-

ці старої колоніальної системи та нової китайської управлінської еліти. У Малайзії та Сінгапурі національним урядам прийшлося вживати інтенсивних заходів для припинення діяльності комуністичних осередків, проте вже в 1960-х роках їх уряди обрали демократичний шлях з ринковими механізмами.

Ці країни називають новими індустріальними країнами, що характеризуються високими темпами економічного зростання (близько 4% по регіону за 2008 р.). Для порівняння економічне зростання країн-членів ЄС 0,4% за 2008 р., тоді коли США – 0,7%. Швидкий економічний розвиток країн Південно-Східної Азії зумовлений різними чинниками. Наприклад, Сінгапур – це країна з високим промисловим потенціалом, з вільним портом, тоді коли Бруней – нафтоекспортуюча країна.

Таблиця 1
Динаміка приросту ВВП країн Південно-Східної Азії

Країни / роки	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Бруней	1,1	4,5	2,8	0,5	0,4	4,4	0,6	0,4	-	-
В'єтнам	5,1	9,5	6,8	7,8	8,4	8,2	8,5	6,2	5,3	6,7
Індонезія	9	8,2	4,9	5	5,7	5,5	6,3	6,1	4,5	5,5
Камбоджа	1,2	6,5	8,4	10,3	13,3	10,8	10,2	6,7	-2,0	--
Малайзія	9	9,8	8,9	6,8	5,3	5,8	6,2	4,6	-1,7	5,3
М'янма	2,8	6,9	13,7	13,6	13,6	7,0	5,5	3,6	4,4	-
Лаос	6,7	7,1	6,3	7	6,8	8,7	7,8	7,2	6,5	-
Сінгапур	9,2	8,2	10,1	9,3	7,3	8,4	7,8	1,1	-1,3	6,3
Тайланд	11,2	9,2	4,8	6,3	4,6	5,2	4,9	2,6	-2,2	4,0
Філіппіни	3	4,7	4,4	6,4	5	5,3	7,1	3,8	1,1	3,8

*прогнозовані дані Азійським банком розвитку
[Складено автором на основі 3]

Економіки країн Південно-Східної Азії пов'язані між собою експорт-

но-імпортними операціями, міжнародним поділом праці, інтегрованим у міжнародні економічні зв'язки. На всі країни Азії припадає близько чверті експорту робочої сили та 20% її імпорту. До приймаючих мігрантів належать країни Малайзія та Сінгапур. Гонконг став імпортером, а Республіка Корея є одним з найбільших експортерів.

Зростання та спади економічного розвитку тісно пов'язані між собою. Невеликі спади спостерігалися в 1993, 2001 та 2008 році, а підйоми – у 1992, 1995, 2005. Пік спаду в усіх країнах припадає на 1998 рік під час азійської фінансової кризи (рис. 1). Починаючи з 1996 року, зменшується приріст ВВП до максимально низького у 1998, і до 2000 темпи приросту повертаються на попередні позиції.

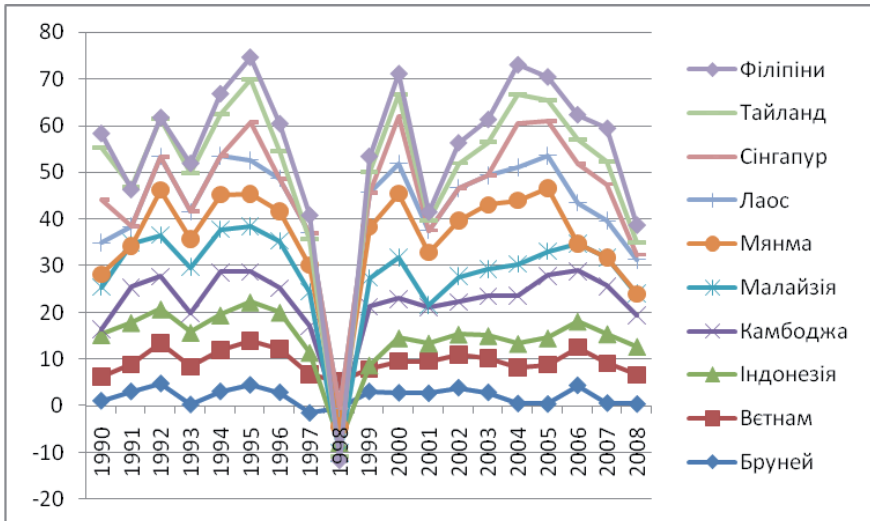

Рис. 1. Динаміка ВВП країн Південно-Східної Азії [5]

Зовнішня торгівля країн Південно-Східної Азії залишається головною формою їх зовнішньоекономічних відносин. Протягом десятиліть вона характеризувалася високими темпами зростання експорту. У цьому важливу роль відіграє експортно-орієнтована політика, що полягає у створенні умов для розвитку експортної промисловості [2, с. 171].

Після здобуття незалежності уряди нових індустріальних країн (НІК) цього регіону сприяли розвитку індустріалізації, яка характеризувалася зростанням обробного сектору з використанням передових технологій, засобів виробництва та споживчих товарів. І вже в 70-х роках країни характеризувалися зростаючим платоспроможним попитом на споживчі товари, який не міг задовольнити імпорту. Єдиним способом забезпечення попиту

стало заміщення імпорту внутрішнім виробництвом. Стратегія імпортозаміщення переважала в Малайзії в 1959-1968 роках (внутрішній попит був головним чинником індустріального розвитку до 1963 року і вже пізніше розпочалося поширення експортних галузей промисловості).

На Філіппінах політика імпортозаміщення впроваджувалася у 1950-1968 роках, у Таїланді – 1960-1972 роках, розвиток обробної промисловості в Індонезії розпочався лише наприкінці 60-х років і завершився в 80-х роках. Основними напрямками стали розвиток текстильної, взуттєвої, харчової та тютюнової промисловості [2].

Таблиця 2
Темпи приросту експорту країн Південно-Східної Азії (%)

Країни / роки	1990	1995	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Бруней	16,2	10,9	14,4	23,5	22,1	0,5	23,8	-
В'єтнам	23,5	34,4	31,4	22,5	22,7	21,9	29,1	-8,9
Індонезія	15,9	13,4	11,5	22,9	17,5	13,3	20,1	-14,4
Камбоджа	8,3	74,3	24,1	12,4	26,9	10,7	15,1	-17,0
Малайзія	17,4	20,2	21,0	10,9	10,3	2,7	9,6	-21,1
М'янма	4,1	-6,7	18,3	23,7	45,4	17,6	15,5	4,8
Лаос	24,8	2,4	8,3	52,2	59,5	4,6	17,6	-10,0
Сінгапур	9,3	13,7	20,5	14,0	12,8	4,4	5,8	-
Таїланд	14,2	23,6	16,5	14,6	11,2	6,2	11,7	-13,9
Філіппіни	4,7	29,4	9,5	4,0	14,9	6,4	-2,8	-22,3

[Складено автором на основі 6]

Насичення внутрішнього ринку товарами місцевого виробництва сприяло не зменшення імпорту, а навпаки збільшення загального його значення зі зростаючою часткою товарів виробничого призначення. Внаслідок чого підвищувався попит на валютні ресурси, і його задоволення вже не забезпечувалося за рахунок поширення експорту сировини. Наступив новий етап економічного розвитку – експортної орієнтації.

Особливим етапом розвитку економіки країн Південно-Східної Азії став перехід від традиційних капіталомістких та трудомістких виробництв до розвитку науково-містких галузей і створення власної науково-дослідницької бази. Водночас зберігається експортна спрямованість виробленої

продукції та спостерігається ріст державних та приватних асигнувань на розвиток наукових розробок. Завдяки не тільки відпрацьованим технологіям, але й новим японським технологіям виробництва високотехнічних товарів (напівпровідників, оптичного волокна, компактних дисків) ці країни отримали змогу конкурувати з японськими та американськими ТНК, навіть не маючи власної науково-дослідної бази.

Пізніше починають організовуватися науково дослідні парки – спеціальні зони, де створюються пільгові умови іноземним та місцевим фірмам для розробки та випуску наукомісткої експортної продукції. Перехід до наукомісткої спеціалізації обробної промисловості в Сінгапурі розпочався в середині 80-х років, а в Малайзії в 90-х роках [2].

Характерною рисою індустріалізації НІК стало активне залучення іноземного капіталу та ТНК. Уряди країн Південно-Східної Азії проводили комплексну політику стимулювання капіталовкладень в галузі економіки з найбільшою віддачею прибутку. Найбільшими інвесторами у 70-80-ті роки стали США та Японія, а пізніше – Великобританія та Німеччина.

Активна роль держави країн Південно-Східної Азії була спрямована на єдину національну політику та на мобілізацію ресурсів для вирішення стратегічних завдань. У 1984-1985 роках у розвинених країнах регіону здійснювалися програми приватизації, що включали комплекс загально-економічних заходів для активізації підприємницької діяльності. Особлива увага була приділена розвитку ринку землі та усунення державної монополії, що досягалася не тільки зміною форм власності.

У регулюванні зовнішньоекономічної діяльності важливим стало захист національних експортерів, їх просування і підтримка за кордоном через використання таких інструментів, як створення спеціальних зон експортного виробництва із сприятливим податковим режимом, інститутів, організацій сприяння імпортерам, їх субсидювання тощо [3, с. 15].

Вагому роль у сприянні економічного розвитку країн Південно-Східної Азії відіграє участь у економічній організації тихоокеанського регіону – АСЕАН, яка була створена в 1967 році. В основу цієї організації покладено двосторонні або багатосторонні договори про преференційну торгівлю.

Причини інтеграції країн зумовлені, з одного боку, економічними чинниками такими, як збільшення темпів економічного зростання, швидка диверсифікація промислового експорту та збільшення притоку іноземних інвестицій; з іншого боку, політичними – завдяки регіональному співробітництву та преференційним домовленостям посилились індивідуальні та колективні переговорні позиції, що сприяють укладанню вигідних угод із зовнішніми партнерами.

Надання взаємних преференцій (особливо в регіональних межах) у торгівлі стало вигідно як і фритредерам, так і протекціоністам. Для фритредерів важливим стали лібералізація торгівлі, а також ріст інвестиційної

привабливості регіону, а для протекціоністів така регіоналізація стала альтернативою продовження багатосторонньої лібералізації в рамках СОТ.

Центральним пунктом діяльності АСЕАН в теперішній час є формування зони вільної торгівлі АФТА (ASEAN Free Trade Area). До початку 1990-х років преференції охоплювали 12700 товарів на половину яких мита були зменшені на 20-25 %. Завдяки цій угоді було затверджено схему єдиних преференційних тарифів, що дозволяло зменшити мита про взаємну торгівлю до 0-5% на всі товари, що задовольняють умови походження. Крім відміни мит, АФТА передбачає зменшення кількісних обмежень, гармонізацію національних стандартів, взаємного призначення сертифікатів якості, а також відміни інших нетарифних бар'єрів протягом п'яти років після виконання договору.

Завдяки діяльності АСЕАН посилюється співробітництво в галузях фінансів, телекомунікацій, туризму, зв'язку, транспорту та захисту навколишнього середовища [2].

Зменшення та ліквідація тарифів в АФТА проходило на основі використання двох списків. До першого увійшла виключена продукція, на яку не ліквідувалися мита (в переліку цього списку нараховується 0,68% товарної номенклатури імпорту). І з іншого боку, позитивний список, у якому країни учасники вказують ту продукцію, на яку збираються ліквідувати мита.

Країни АСЕАН ставлять перед собою мету посилити регіоналізацію і до 2020 року передбачається сформувати організацію безпеки, економічну та соціально-культурну організації. В 2006 році термін реалізації цих завдань був перенесений на 2015 рік.

Країни АСЕАН не обмежуються торговельною діяльністю в рамках регіонального об'єднання. Члени цього об'єднання мають право заключати індивідуальні торговельні угоди з третіми країнами. Вони реалізують та укладають угоди з Китаєм, Японією, Республікою Кореєю, Індією та іншими країнами [2].

Висновки. Отже, основними чинниками ефективного економічного розвитку країн Південно-Східної Азії є поєднання розвитку ринкових механізмів та активного державного регулювання у всіх сферах економіки. Важливим став перехід від капітало- та трудомісткого до наукомісткого промислового виробництва, а також державне регулювання притоку іноземного капіталу через створення спеціальних зон експортного виробництва із сприятливим податковим режимом.

Для ефективного економічного розвитку України необхідно враховувати досвід країн Південно-Східної Азії у розробці та впровадженні інноваційної стратегії економічного розвитку. Основними елементами, що необхідно використовувати в Україні, є:

- перехід від капітало- та трудомісткого до наукомісткого експортного промислового виробництва;

- державне сприяння для притоку іноземного капіталу через створення спеціальних зон експортного виробництва із сприятливим податковим режимом;
- планово-цільовий підхід регулювання розвитку національної економіки завдяки системі підтримки, що реалізується на базі держзамовлень, субсидіювання та інших форм регулювання.

Література:

1. Авдушкін Е. Ф. Международные экономические отношения: учебник / Е. Ф. Авдушкін. – М. : Юристъ, 2005. – С. 368
2. Потапцов М. А. Экономика современной Азии / М. А. Потапцов, А. И. Салицкий, А. В. Шахматов. – М. : "Международные отношения", 2008. – С. 251.
3. Світова фінансова криза та її вплив на країни з ризиковими економіками: матеріали IV Міжвідомчої наукової конференції (Київ, 25 листопад 2008 р.). – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин, 2008. – С. 223. – ISBN 978-966-02-5060-4.
4. Світова економіка : [підручник для студ. екон. спец. ВНЗ] / [Філіпенко А. С., Будкін В. С., Рогач О. І., Заблоцька Р. О., Копистира А. М.]; гол. ред. С. В. Головка. – К. : Либідь, 2007. – 638 с. : рис., табл. – Бібліогр. в кінці розд. – ISBN 978-966-06-04*58-2.
5. Статистичні дані країн Азії [Електронний ресурс] / Режим доступу з: www.adb.org.
6. Приріст ВВП країн світу [Електронний ресурс] / Режим доступу з: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&plugin=1&pcode=tsieb020>.